

Skript

HISTORISCH TIJDSCHRIFT

Artikel: Wanneer is liefde waar?

Auteur: Tijmen van Voorthuizen

Verschenen in *Skript Historisch Tijdschrift*, jaargang 47.3, 49-50.

© 2025 Stichting Skript Historisch Tijdschrift, Amsterdam

p-ISSN: 0165-7518

e-ISSN: 3051-2506

Skript Historisch Tijdschrift is een onafhankelijk wetenschappelijk blad dat viermaal per jaar verschijnt. De redactie, bestaande uit studenten en pas afgestudeerden, wil bijdragen aan actuele historische debatten, en biedt getalenteerde studenten de kans om hun werk aan een breder publiek te presenteren.

COLUMN

WANNEER IS LIEFDE WAAR?

Tijmen van Voorthuizen

Bestaan er tijdloze emoties? Bestaan er fenomenen die in de hele menselijke geschiedenis onveranderlijk aanwezig waren en op dezelfde manier werden ervaren? Nee, zullen de meeste historici zeggen. Zelfs dingen die tijdloos lijken, zoals emoties, zijn tijdgebonden. Laten we de liefde als voorbeeld nemen. Van alle gevoelens is liefde de oerste der oerdriften. Over weinig dingen zijn zoveel verhalen, gedichten en liederen geschreven als de euforie of vernietigende pijn die de grillige liefde teweeg kan brengen. In alle tijden raakten mensen verliefd op andere mensen en werden er evenveel harten gebroken als romantische relaties gevierd. Toch weten we dat juist liefde in verschillende tijdperken en culturen op andere manieren tot uiting kwam of sociaal-cultureel werd georganiseerd. Zelfs liefde, hoe universeel het ook lijkt, is in die zin niet tijdloos.

Historici die zich bezighouden met seksualiteit zijn vaak benieuwd naar hoe twee mensen die een al dan niet seksuele relatie onderhielden zich emotioneel tot elkaar verhielden. Vaak gaat het over de vraag of er überhaupt sprake was van een liefdesrelatie. Was de beroemde Britse beeldhouwster Anne Seymour Damer slechts een huisgenoot van haar vriendin Mary Berry of was dat een vermomming van hun eigenlijke liefdesrelatie? Waren Patroklos en Achilles minnaars? Of trok Achilles de haren uit zijn hoofd na de dood van Patroklos, omdat hij simpelweg zoveel om zijn wapenbroeder gaf? Het vervelende – zoals vaak bij het bestuderen van dit deel van het verleden – is dat we het door een gebrek aan bronnen nooit zullen weten. Bovendien moeten we waakzaam zijn

voor het projecteren van ons hedendaagse begrip van hoe liefde ‘werkt’ op het verleden. Maar valt liefde in het verleden dan wel waar te nemen?

Een interessante casus in het kader van dit vraagstuk kwam ik tegen in mijn eigen onderzoek. Twee mannen in Londen aan het begin van de twintigste eeuw, Jim en Jack, hadden twee jaar lang een relatie. De een kwam uit de arbeidersklasse, de ander uit de gegoede burgerij. Het was in deze periode niet ongebruikelijk voor mannen uit de arbeidersklasse om relaties met rijkere mannen aan te knopen in ruil voor geld. Vaak zat er niet veel verschil tussen deze relaties en chantage. Homoseksuele relaties waren in deze periode op geen enkele manier sociaal geaccepteerd, zeker niet onder arbeiders, en homoseksualiteit was in het Verenigd Koninkrijk strafbaar. Seks en romantiek tussen mannen werd gezien als een verlies van masculiniteit, een schending van de seksuele rechtsorde. Er waren echter wel manieren om dit probleem te omzeilen. Het geld dat mannen kregen voor seks (soms in natura in de vorm van drank, eten of toegang tot dure hotels en cafés) en het element van chantage dat daar soms mee gepaard ging, kon worden gepresenteerd als een buitengewoon masculiene handeling. Mannen die de rijke, zwakkere homo’s geld afhandig maakten en afpersten waren juist stoer omdat het hun dominantie in de genderhiërarchie bevestigde.

Terug naar Jim en Jack, die een lange tijd met elkaar omgingen. Jack, van de burgerij, ontmoette Jim zoals zoveel mannen die seks met mannen zochten elkaar leerden kennen: op straat. Wat

begon als een kortstondige seksuele ontmoeting waarbij Jim wat geld verdiende werd al snel een intensieve relatie. Jim kwam regelmatig bij Jack thuis, waar hij 'zijn flat gebruikte als een tweede thuis en gelukkig op de bank rustte.' Gedurende de relatie bleef Jack steeds wat geld geven, zoals gebruikelijk, maar dit waren verwaarloosbare bedragen van enkele centen. Na twee jaar trouwde Jim met een vrouw en eindigde de verstandhouding tussen de twee. Jack schreef nog een laatste brief aan Jim waarin hij wenste dat 'ik je nog steeds zou zien omdat je de beste vriend was die ik ooit heb gehad... je was altijd zo'n goede vriend voor me en ik hoop dat ik je nog eens zal zien.'¹

Was hier sprake van liefde? De transactie die een voorwaarde bleef, maar zo klein was, suggereert dat het Jim niet uitmaakte of hij wel of geen geld kreeg voor de ontmoetingen met zijn minnaar. Dat Jack erg gesteld was op Jim blijkt wel uit de liefkozende woorden die hij schreef over hun vriendschap. Maar het gebruik van het woord vriendschap is ook dubbelzinnig in deze context. Het woord werd vaak door homoseksuele mannen gebruikt om zowel platonische vriendschap als verkapte liefdesrelaties te omschrijven. Voor mannen in deze tijd waarin nog bevraagd werd of een relatie tussen mannen even liefdevol en romantisch kon zijn als die tussen man en vrouw, was het erg moeilijk om hun gevoelens in die romantische taal te begrijpen. Het is zeer de vraag of Jack ooit zou hebben kunnen bedenken dat hij van Jim had gehouden. Hoewel een historicus dus met zekerheid kan zeggen dat hier sprake is van een diep emotionele en langdurige relatie, blijft de liefde onzeker.

Het verhaal van Jim en Jack is gebaseerd op briefwisselingen tussen de twee. Op basis van die brieven valt niet

op te maken of ze echt van elkaar hielden. Bovendien moeten we waakzaam zijn voor een anachronistische verwarring van uitingen van emoties en taal die lijken op hoe mensen tegenwoordig liefde in het algemeen begrijpen. Dat is een lastige gedachte. Historici die queer geschiedenis onderzoeken, willen bij uitstek recht doen aan de onderdrukte positie van de personen die zij onderzoeken in het verleden, omdat juist deze mensen eerder uit de geschiedschrijving zijn gewist. Tegelijkertijd willen we als historici recht doen aan het verleden en de historische werkelijkheid.

Maar de dubbelzinnigheid en complexe culturele context van queer 'vriendschappen' maken deze verhoudingen niet minder 'waar'. Om echt recht te doen aan zowel de queer subjecten als het verleden is het dus nodig om liefde als analytische categorie in zijn geheel los te laten en juist de dubbelzinnige verhoudingen als zodanig te bestuderen. Dat betekent dat niet de emotie, liefde in dit geval, maar de manier waarop mensen hun relaties praktiseren het uitgangspunt moet zijn. Historici zoals ik zullen het dan maar moeten doen met de gedachte, dat om hun werk goed te verrichten, ze nooit 'ware liefde' kunnen vinden.

Tijmen van Voorthuizen onderzoekt als promovendus aan de Universiteit Utrecht de emotionele en ruimtelijke geschiedenis van queer kroegen in de Lage Landen van 1900 tot heden.

Eindnoten

¹ De briefwisseling tussen Jim en Jack is terug te vinden in de studie van Matt Cook. Voor de hierboven aangehaalde fragmenten, zie M. Cook, *London and the culture of homosexuality, 1885-1914* (2003) 35-36.